

Informaatiotutkimuksen päivät 2014
6. - 7. marraskuuta, Oulun yliopisto, Oulu

ABSTRAKTI

Tuulikki Alamettälä

Informaatiolukutaidon opetus yläkoulussa

Tuulikki Alamettälä, Tampereen yliopisto, Informaatiotieteiden yksikkö, tuulikki.alamettala@uta.fi

Informaatiolukutaito on tietoyhteiskunnassa välttämätön taito. Suomessa onkin viime aikoina keskusteltu paljon tarpeesta kehittää media- ja informaatiolukutaidon opetusta, ja aihe on ajankohtainen erityisesti nyt, kun valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita ollaan uudistamassa. Opetushallituksen vuoteen 2016 tähtäävässä opetussuunnitelmatyössä on kiinnitetty huomiota laaja-alaisiin luku- ja kirjoitustaitoihin (OPS-luonnos).

Useimmiten informaatiolukutaidon opetuksessa käytetään erilaisia itsenäisesti suoritettavia, itsenäiseen tiedonhankintaan perustuvia yksilö- tai ryhmäoppimistehtäviä kuten esseitä ja tutkielmia, joiden toivotaan kehittävän oppilaiden valmiuksia tiedon hakemisessa, aineiston valinnassa ja lähteiden käytössä. Nämä oppimistehtävät luovat haasteita opettajien perinteisille ohjauskäytännöille, kun oppilaita täytyy ohjata itsenäisen työskentelyyn informaatioympäristössä, jota opettajakaan ei voi täysin hallita.

Informaatiolukutaidon oppimistehtävät ja niiden ohjaus perustuu lähinnä opettajien koulun arjessa kehittämille ammatillisille käytännöille. Ne eivät välttämättä kuitenkaan aina riitä, ja kansainväliset tutkimustulokset osoittavat, että opettajat kokevat informaatiolukutaidon ohjaamisen haasteellisena ja heidän valmiutensa ohjata oppilaiden työskentelyä ovat puutteelliset (Lundh & Sundin 2006; Merchant & Hepworth 2002). Opettajankoulutuksessakaan ei nykyisellään juuri kiinnitetä huomiota informaatiolukutaidon opettamisen menetelmiin (Tanni 2013).

Uudenlaiset työskentelytavat, esimerkiksi tutkielmatyypiset tehtävät, luovat haasteita sekä koulun ohjauskäytännöille että opettajan ja opiskelijan suhteelle ja luovat muutospaineita koko koulun kulttuurisille käytännöille (Limberg, Alexandersson, Lantz-Andersson & Folkesson 2008). Tutkielmatyypisten oppimistehtävien suorittamisessa opettajan rooli on paljon monitahoisempi kuin perinteisessä opetustilanteessa ja vaatii tasapainottelua opettamisen ja oppilaiden oman tutkivan oppimisen tukemisen välillä (Alexandersson & Limberg 2003). On kuitenkin myös huomattu, että opettajan ohjauksella on merkitystä oppilaiden oppimistulosten kannalta (Kuiper, Volman ja Terwel 2009), joten ohjaukseen on syytä panostaa.

Informaatiolukutaidon opetukseen on kehitetty erityisiä pedagogisia malleja, joista tunnetuin on Carol Kuhlthau'n tutkimusryhmän kehittämä *ohjattu tutkiminen – Guided Inquiry* (Kuhlthau, Maniotes & Caspari, 2007; Kuhlthau ym. 2012). Ohjattu tutkiminen on kehitetty sulauttamaan informaatiolukutaidon opetus luontevaksi osaksi kouluopetusta ja tukemaan tutkielmatyypisten oppimistehtävien ohjausta.

Ohjatun tutkimisen malli jakaa tutkimisen prosessin eli oppimistehtävän suorituksen kahdeksaan vaiheeseen: (1) avaaminen, (2) uppoutuminen, (3) aiheen tunnustelu, (4) fokuksen muotoilu, (5) tiedon keruu, (6) luominen, (7) jakaminen ja (8) arviointi. Opiskelijat tarvitsevat oikein kohdennettua ohjausta prosessin joka vaiheessa, jotta syvällistä oppimista tapahtuisi. Ohjatun tutkimisen malli esittelee myös yhteisöllisiä työskentelymalleja koko luokan ja pienryhmän tasolla, jotka ohjaavat oppilaita työskentelemään yhdessä erilaisissa kokoonpanoissa. Mallissa korostetaan myös henkilökohtaisten dokumentointityökalujen käyttöä, jotka auttavat sekä oppilaita itseään että opettajaa seuraamaan prosessin etenemistä. (Kuhlthau ym. 2012, 1-6.)

Väitöstutkimuksessani tarkastelen ohjatun tutkimisen malliin perustuvien opetuksellisten ratkaisujen toimivuutta yläkoulun informaatiolukutaidon oppimistehtävissä ja niiden vaikutusta

- a) oppilaiden informaatiokäyttämiseen oppimistehtävien aikana (prosessi) ja
- b) oppilaiden oppimistuloksiin ja -kokemuksiin (lopputulokset).

Soveltamalla ohjatun tutkimisen periaatteita pyrin luomaan suomalaisen kouluun sopivan mallin yläkoulujen informaatiolukutaidon opetukseen. Pyrin selvittämään, miten laajoista kaikki informaatiolukutaidon osa-alueet kattavista oppimistehtävistä päästäisiin kohti helpommin toteutettavia ja vähemmän aikaa vieviä pienempiä yhden osa-alueen tehtäviä – kuitenkin niin, että kaikki oppimistavoitteet tulevat ajan myötä katetuiksi.

Tutkimus on pitkittäistutkimus, jossa vertaillaan oppilaita kahdessa eri yläkoulussa. Tutkimus toteutetaan interventiotutkimuksena, jossa yksi luokka toimii opetuskokeilun testiryhmänä muiden toimiessa vertauskohtana. Oppilaiden toimintaa ja informaatiokäyttämistä seurataan oppimistehtävien aikana havainnoinnein ja haastatteluin. Myös oppilaiden omaa dokumentointia (esim. oppimispäiväkirjoja ja muuta työskentelyn aikana syntyvää materiaalia) voidaan hyödyntää. Tutkimuksen tavoitteena on auttaa kouluja ja opettajia vastaamaan uusien opetus suunnitelmien perusteiden asettamiin haasteisiin syventämällä tietämystä informaatiolukutaidon opetuksesta ja kehittämällä sitä, ja tämän myötä edistää koululaisten informaatiolukutaitoa.

Lähteet

- Alexandersson, M. & Limberg, L. 2003. Constructing meaning through information artefacts. *The New Review of Information Behaviour Research* 4(1), 17–30.
- Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K. & Caspari, A. K. 2007. *Guided inquiry. Learning in the 21st century*. Westport. Santa Barbara. Libraries Unlimited.
- Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K. & Caspari, A. K. 2012. *Guided inquiry design: a framework for inquiry in your school*. Libraries Unlimited.
- Kuiper, E., Volman, M., & Terwel, J. 2009. Developing Web literacy in collaborative inquiry activities. *Computers & Education* 52(3), 668–680.
- Lundh, A. & Sundin, O. 2006. Lärare och informationskompetens: från utbildningspraktik till yrkespraktik. *Dansk Biblioteksforskning* 2(3), 5-14.
< <http://www.danskbiblioteksforskning.dk/2006/nr3/lundh.pdf> > (21.8.2014)
- Limberg, L., Alexandersson, M., Lantz-Andersson, A. & Folkesson, L. 2008. What matters? Shaping meaningful learning through teaching information literacy. *Libri* 58(2), 82–91.
- Merchant, L. & Hepworth, M. 2002. *Information Literacy of Teachers and Pupils in Secondary*

Schools. *Journal of Librarianship and Information Science* 34(2), 81-90.
OPS-luonnos. 2014. Perusopetuksen perusteluonnokset. Helsinki. Opetushallitus.
<http://www.oph.fi/download/156704_opsluonnos_luku_3.pdf> (22.8.2014)
Tanni, M. 2013. Teacher trainees' information seeking behaviour and their conceptions of information literacy instruction. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* Vol. 1329. Tampere. University Press.